

Shiv Chhatrapati Shikshan Sanstha's
Rajarshi Shahu Mahavidyalaya, Latur
(Autonomous)

**Structure and Curriculum of Four Year Multidisciplinary
Degree (Honors/Research) Programme with Multiple
Entry and Exit option**

**Undergraduate Programme of Humanities and Social
Sciences**

B.A. (Degree) in Sanskrit

Board of Studies

in

Sanskrit

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya, Latur

(Autonomous)

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya,
Latur (Autonomous)

w.e.f. June, 2023

(In Accordance with NEP-2020)

Review Statement

The NEP Cell reviewed the Curriculum of **B.A. (Degree) in Sanskrit** Programme to be effective from the **Academic Year 2023-24**. It was found that, the structure is as per the NEP-2020 guidelines of Govt. of Maharashtra.

Date: 09/08/2023

Place: Latur

NEP CELL

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya, Latur
(Autonomous)

॥ आरोह तमसो ज्योतिः ॥

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya,
Latur (Autonomous)

CERTIFICATE

I hereby certify that the documents attached are the Bonafide copies of the Curriculum of **B.A. (Degree) in Sanskrit** Programme to be effective from the **Academic Year 2023-24**.

Date: 14/07/2023

Place: Latur

(R.K. Arya)

Chairperson

Board of Studies in Sanskrit.

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya, Latur

(Autonomous)

शिव छत्रपती
शिक्षण संस्था
लातूर

॥ आरोह तमसो ज्योतिः ॥

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya,
Latur (Autonomous)

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya, Latur

(Autonomous)

Members of Board of Studies in the Subject Sanskrit Under the Faculty of Humanities and Social Sciences

Sr. No.	Name	Designation	In position
1	R.K. Arya Head, Department of Sanskrit, Rajarshi Shahu Mahavidyalaya (Autonomous), Latur	Chairperson	HoD
2	Dr. Reva Kulkarni HoD of Sanskrit Department (Dayanand College, Solapur.)	Member	V.C. Nominee
3	Dr. Shashikant Dargu HoD of Sanskrit Department (N.S.B College Nanded.)	Member	Academic Council Nominee
4	Dr. Prashant Birajdar HoD of Sanskrit Department (Mahatma Phule College, Ahmadpur.)	Member	Academic Council Nominee
5	Mr. Amol Shinde Sharda Sanskrit Classes, Latur	Member	Expert from Industry
6	Prof. Jyoti Mamadge HoD of Sanskrit Department (Sarasvati Sangit college Latur.)	Member	P.G. Alumni
7	Mr. Vinay Gaikwad	Member	Faculty Member
8	Dr. Pallavi B. Patil	Member	Member from same Faculty

शिव छत्रपती
शिक्षण संस्था
लातूर

॥ आरोह तमसो ज्योतिः॥

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya,
Latur (Autonomous)

From the Desk of the Chairperson...

संस्कृतविभागः

प्राचीनभारतीयसंस्कृतिसङ्गीतेतिहासादीनां प्रचारार्थं विकासार्थञ्च शिव-छत्रपती-शिक्षण-संस्थासञ्चालिते राजर्षि-शाहू-महाविद्यालये संस्कृतविभागः १९८४-८५ तमे वर्षे स्थापितः। छात्रज्ञानवृद्ध्यर्थम्, शास्त्रसुखबोधायास्मिन् संस्कृतविभागे वैदिकसाहित्यव्याकरणदर्शनादीनां प्राचीनशास्त्राणां पठन-पाठनं प्रचलति। महाविद्यालये संस्कृतभाषायाः अध्ययनं द्विधा १. ऐच्छिकरूपेण, २. वैकल्पिकरूपेण वर्तते। आधुनिककाले संस्कृतभाषायाः कियत् माहात्म्यमस्ति एतत् विषयं मनसि, बुद्धौ च निधाय भारतदेशस्थाः, विशेषविषयज्ञाः, संस्कृतानुरागिनः, अध्यापनकार्यरताः, छात्राणां मार्गदर्शनमग्नाः, प्राध्यापकाः सन्ति। छात्राणां विकासाय, संस्कृतज्ञानस्योपयोगाय नैके कार्यक्रमाः महाविद्यालये प्रचलन्ति भविष्यन्ति च। सुज्ञेभ्यः एवञ्च मन्दगतियुक्तेभ्यः छात्रेभ्यः भिन्नपद्धत्या प्राध्यापकाः अध्यापनं कुर्वन्ति। महाविद्यालयस्य संस्कृतविभागे छात्रविकासं प्रधानं मत्वा प्रतिवर्षे राष्ट्रीय-कार्यशाला-चर्चासत्र-प्रतियोगितादीनाम् आयोजनं भवति। छात्रेभ्यः अनेकविषयसम्बन्धितः पुस्तकसङ्कलितः विशालग्रन्थालयः महाविद्यालयपरिसरे विद्यते। संस्कृतविषयोत्तीर्णाः छात्राः अग्रे गत्वा संशोधनकार्ये, अध्यापनकार्ये, पत्रकारितायाम्, शिक्षणकार्ये, सैन्यदले इत्यादिषु कार्येषु आजीविकां प्राप्नुवन्ति।

संस्कृतस्य प्रचारार्थम्, प्रसारार्थम्, महाविद्यालयः सर्वदा कार्यरतः विद्यते। संस्कृतविषयनिपुणेभ्यः छात्रेभ्यः पारितोषिकम्, शिष्यवृत्तिं च ददाति। महाविद्यालयः भारतदेशस्य उन्नत्यर्थं यानि कार्याणि शिक्षणक्षेत्रे आवश्यकानि तानि सर्वाणि मनसि निधाय सदैव छात्रान् मार्गदर्शयति। संस्कृतविभागः तानि सर्वाणि कार्याणि सम्यक्तया करोति येन छात्राः उत्तीर्णाः भूत्वा आजीविकां प्राप्नुवन्ति। अभ्यासक्रमः कीदृशः, के अध्यापकाः, परीक्षाविवरणं किम् इत्यादीनां विषयानां कृते संस्कृतविभागस्य वेबसाइटसम्पर्कं कुर्वन्तु।

अत्र राष्ट्रीय-शिक्षा-प्रणाल्यानुसारेण अभ्यासक्रमः निर्धारितोऽस्ति। राष्ट्रीयशिक्षाप्रणाली २०२० संस्कृतविषयस्य प्रसाराय प्रचाराय च प्रयततीति एतत् सर्वं ज्ञात्वैव अभ्यासक्रमो वर्तते। अभ्यासक्रमे नैके विषयाः सन्ति, तत्र डी.एस्.सी, ए.ई.सी, आय.के.एस, वी.एस.सी इत्यादयः समूहाः वर्तन्ते, तेषु समूहेषु छात्रप्रियः, रुचिकरः, महत्त्वदायकः संस्कृतविषयोऽस्तीति।

शिव छत्रपती
शिक्षण
लातूर

(R.K. Arya)

Chairperson

Board of Studies in Sanskrit.

॥ आरोह तमसो ज्योतिः ॥

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya,
Latur (Autonomous)

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya, Latur

(Autonomous)

Index

Sr. No.	Content	Page No.
1	Structure for Four Year Multidisciplinary UG Programme	1
2	Abbreviations	2
3	Courses and Credits	3
4	UG Program Outcomes	4
5	Programme Specific Outcomes	5
6	Curriculum:	6-20
07	DSC-I : संस्कृत साहित्य व भाषा परिचय	06
08	DSC-II : संस्कृत नाट्य परिचय	09
09	DSC-III: उपनिषद परिचय.	12
10	DSC-IV: प्राचीन भारतातील ज्ञान परंपरा.	14
11	VSC-I : संस्कृतातील योगशास्त्र.	17
12	VSC-II: संस्कृत संभाषण कला.	20
13	Basket I: Generic/Open Elective (GE/OE)	23
14	Basket II: Skill Enhancement Courses (SEC)	24
15	Basket III: Ability Enhancement Courses (AEC)	25
16	Extra Credit Activities	26

॥ आरोह तमसो ज्योतिः॥

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya,
Latur (Autonomous)

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya, Latur

(Autonomous)

Faculty of Humanities and Social Sciences

**Structure for Four Year Multidisciplinary Undergraduate Degree Programme in
Sanskrit Multiple Entry and Exit (In accordance with NEP-2020)**

Year & Level	Sem	Major		Minor	GE/OE	VSC/ SEC (VSEC)	AEC/ VEC	OJT,FP,CEP, RP	Credit per Sem.	Cum./Cr. per exit
1	2	3		4	5	6	7	8	9	10
I 4.5	I	DSC I: 04 Cr. DSC II: 04 Cr.	NA	NA	GE-I: 04 Cr.	VSC-I: 02 Cr. SEC-I: 02 Cr.	AEC-I: MIL: 02 Cr. VEC-I: 02 Cr.	CC-I: 02 Cr. (NSS, NCC, Sports, Cultural)/ CEP-I: 02 Cr. (SES-I)/ OJT: 02 Cr. / Mini Project: 02 Cr.	22	44 Cr. UG Certificat e
	II	DSCIII: 04 Cr. DSC IV: 04 Cr.	NA	NA	GE-II: 04 Cr.	VSC-II: 02 Cr. SEC-II: 02 Cr.	AEC- II MIL: 02 Cr. VEC- II: 02 Cr.	Generic IKS: 02 Cr.	22	
	Cum. Cr.	16	-	-	08	04+04= 08	04+02 +02=0 8	04	44	
Exit Option: Award of UG Certificate in Major with 44 Credits and Additional 04 Credits Core NSQF Course/Internship or continue with Major and Minor										

Abbreviations:

1. DSC : Discipline Specific Core (Major)
2. DSE : Discipline Specific Elective (Major)
3. DSM : Discipline Specific Minor
4. GE/OE : Generic/Open Elective
5. VSEC : Vocational Skill and Skill Enhancement Course
6. VSC : Vocational Skill Courses
7. SEC : Skill Enhancement Course
8. AEC : Ability Enhancement Course
9. MIL : Modern Indian Languages
10. IKS : Indian Knowledge System
11. FSRCE : Fostering Social Responsibility & Community Engagement
12. VEC : Value Education Courses
13. OJT : On Job Training
14. FP : Field Projects
15. CEP : Community Engagement and Service
16. CC : Co-Curricular Courses
17. RP : Research Project/Dissertation
18. SES : Shahu Extension Services

॥ आरोह तमसो ज्योतिः॥
Rajarshi Shahu Mahavidyalaya,
Latur (Autonomous)

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya, Latur

(Autonomous)

Department of Humanities.

B.A. (Degree) Sanskrit.

Year & Level	Semester	Course Code	Course Title	Credits	No. of Hrs.
I 4.5	I	101SAN1101 (DSC-I)	संस्कृत साहित्य व भाषा परिचय	04	60
		101SAN1102 (DSC-II)	संस्कृत नाट्य परिचय	04	60
		GE-I	From Basket	04	60
		101SAN1501 (VSC-I)	संस्कृतातील योगशास्त्र.	02	30
		(SEC-I)	From Basket	02	30
		101SAN1701 (AEC-I)	भाषिक १) व्यावहारिक व्याकरण व नीतिसुभाषिते. भाग- ०१	02	30
		(VEC-I)	Constitution of India	02	30
		AIPC/OJT-I	संस्कृत नाटक	02	60
	Total Credits			22	
	II	101SAN2101 (DSC-III)	उपनिषद परिचय.	04	60
		101SAN2102 (DSC-IV) IKS	प्राचीन भारतातील ज्ञान परंपरा.	04	60
		GE-II	From Basket	04	60
		101SAN2501 (VSC-II)	संस्कृत संभाषण कला.	02	30
		(SEC-II)	From Basket	02	30
		(AEC-II)	व्यावहारिक व्याकरण व	02	30
		101SAN2701	नीतिसुभाषिते- भाग-०२.		
		(VEC-II)	FSRCE (CBPR)	02	30
		Generic IKS	Introduction to Indian Knowledge System	02	30
		Total Credits			22
	Total Credits (Semester I & II)				44

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya, Latur

(Autonomous)

Faculty of Humanities and Social Sciences

Programme Outcomes (POs) for B.A. Degree Programme	
PO 1	Disciplinary Knowledge- Knowledge in the field of social sciences, literature and humanities which make them sensitive and sensible enough to solve real life problems.
PO 2	Social Competence- Social skills to develop interpersonal relationship in both personal and Professional life. Effective use of communication skills to demonstrate multicultural sensitivity in large groups.
PO 3	Self-Directed Life-long Learning- Ability to appear for various competitive examinations or choose the post graduate programme of their choice.
PO 4	Inter Personal and Social Skills- Ability to think and work with the social, economic, historical, geographical, political, ideological and philosophical tradition and thinking framing the base to deal with people and various problems in life with courage and humanity.
PO 5	Problem Solving Skills- Problem solving and Analytical skills to think and act over for the solution of various issues prevailed in the human life to make this world better than ever.
PO 6	Professional Competence and Ethics- The students develop an ability to do a job or enter in a profession or become an employee in economic firm, business and organization and work there with human rationale and moral values.

॥ आरोह तमसो ज्योतिः ॥

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya,
Latur (Autonomous)

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya, Latur
(Autonomous)

Programme Specific Outcomes (PSOs) for B.A. Sanskrit (Degree)	
PSO No.	Upon completion of this programme the students will be able to
PSO 1	संस्कृत भाषेतील विविध शाखेची सखोल माहिती होणे व त्याचा आधुनिक काळात उपयोग करणे.
PSO 2	संस्कृतातील दार्शनिक ग्रंथ, परम्परा याचा परिचय होणे आणि त्यातील मानवीय जीवनात प्रयोग करणे.
PSO 3	प्राचीन ग्रंथांचे योग्य पद्धतीने संशोधन समजून नवीन सिद्धान्ताची मांडणी होते.
PSO 4	प्राचीन साहित्यनिर्मितीची प्रक्रिया समजून घेवून नूतन आनंददायी साहित्य निर्माण करणे.
PSO 5	संस्कृतातील विविध संशोधकांच्या ग्रंथांचे अध्ययन करून समाजोपयोगी संशोधनास गती देणे.
PSO 6	आधुनिक काळात संस्कृत भाषेचे महत्त्व समजून घेणे.
PSO 7	संस्कृत व्याकरणाचा अभ्यास करून भाषविकासात गती मिळवणे.
PSO 8	संस्कृत ज्ञानाचा अध्ययन करून प्रेरणा समजून देणे.

॥ आरोह तमसो ज्योतिः॥

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya,
Latur (Autonomous)

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya, Latur

(Autonomous)

Department of Sanskrit.

Course Type: DSC-I

Course Title: संस्कृत साहित्य व भाषा परिचय.

Course Code: 101SAN1101

Credits: 04

Max. Marks: 100

Lectures: 60 Hrs.

Learning Objectives:

- LO 1. संस्कृत भाषे मध्ये व्याकरणाचे काय महत्त्व आहे यांची माहिती मिळेल.
- LO 2. संस्कृत साहित्यातील कथासाहित्याविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन होईल. कथाग्रन्थाच्या कर्त्या विषयी व त्याच्या अन्य साहित्याविषयी अभ्यास होईल.
- LO 3. संस्कृत साहित्यात कथा प्रकारे महाकाव्याचे निर्माण होते या विषयी सविस्तर माहिती होईल. विद्यार्थ्यांमध्ये काव्य निर्माण करण्याचे सामर्थ्य उत्पन्न होईल.
- LO 4. विद्यार्थी काव्य वाचण्यासाठी तथा लिहिण्यासाठी योग्य बनेल.
- LO 5. संस्कृत ग्रंथातील व्याकरणाविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन होईल. व्याकरणग्रंथाच्या कर्त्या विषयी व त्याच्या इतर ग्रंथांविषयी अभ्यास होईल.
- LO 6. विद्यार्थी व्याकरणदृष्टिने शुद्धवाचन तथा शुद्धलेखन करण्यासाठी योग्य बनेल.

Course Outcomes:

After completion of the course, students will be able to-

- CO 1. संस्कृत भाषे मध्ये व्याकरणाचे काय महत्त्व आहे यांची माहिती मिळाली.
- CO 2. संस्कृत साहित्यातील कथासाहित्याविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन झाले. कथाग्रन्थाच्या कर्त्या विषयी व त्याच्या अन्य साहित्याविषयी अभ्यास झाला.
- CO 3. संस्कृत साहित्यात कथा प्रकारे महाकाव्याचे निर्माण होते या विषयी सविस्तर माहिती मिळाली.
- CO 4. विद्यार्थ्यांमध्ये काव्य निर्माण करण्याचे सामर्थ्य उत्पन्न झाले.
- CO 5. विद्यार्थी काव्य वाचण्यासाठी तथा लिहिण्यासाठी पात्र झाले.
- CO 6. संस्कृत ग्रंथातील व्याकरणाविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन झाले. व्याकरणग्रंथाच्या कर्त्या विषयी व त्याच्या इतर ग्रंथांविषयी अभ्यास झाला.
- CO 7. विद्यार्थी व्याकरणदृष्टिने शुद्धवाचन तथा शुद्धलेखन करण्यासाठी योग्य झाला.

॥ आरोह तमसो ज्योतिः॥

Unit No.	Title of Unit & Contents	Hrs.
I	धातूरूप परिचय	10
	01. गणपरिचय- (गण- १, ४, ६, १०) 02. पंचलकार परिचय- (लट्लकार, लङ्लकार,) 03. लोट्लकार, विधिलिंगलकार, लृट्लकार. 04. धातुरूपाणि. (पठ्, लिख्, वद्)	

Unit No.	Title of Unit & Contents	Hrs.
	Unit Outcomes: UO 1. विद्यार्थी धातुरूपांचा उपयोग करण्यास योग्य झाला. UO 2. व्याकरणातील मुख्य गणप्रक्रियाविषयी सविस्तर माहिती मिळाली.	
II	शब्दरूप परिचय तथा सर्वनामपरिचय.	08
	1.स्वरान्तशब्दरूप परिचय- (अकारान्त पुल्लिंग, नपुंसकलिंग आकारान्त-स्त्रीलिंग) 2. व्यञ्जनान्तशब्दरूप परिचय-(व्यञ्जनान्त-सरित्, भगवत्) 3. इकारान्तशब्द- (इकारान्त पुल्लिंग, ईकारान्त-स्त्रीलिंग). 4. अस्मद् तथा युष्मद् सर्वनाम परिचय. 5. किम् सर्वनाम परिचय (तिन्हीं लिङ्गात) 6. तत्, एतत् सर्वनामे. (तिन्हीं लिङ्गात)	
	Unit Outcome: UO1. व्याकरणातील मुख्य शब्दरूपांविषयी सविस्तर माहिती मिळाली. UO2. विद्यार्थी शब्दरूपांचा उपयोग करण्यास योग्य झाला.	
III	विभक्ती परिचय.	20
	1. प्रथमा, द्वितीया परिचय. 2. तृतीया, चतुर्थी परिचय. 3. पञ्चमी, षष्ठी परिचय. 4. सप्तमी परिचय.	
	Unit Outcomes: UO1. व्याकरणातील विभक्तीप्रयोगाविषयी सविस्तर माहिती मिळाली. UO2. विद्यार्थी सरल संस्कृतवाक्य लिहण्यास योग्य झाला.	
IV	संस्कृत पंचमहाकाव्य सामान्य परिचय.	22
	1. रघुवंशम्. 2. किरातार्जुनीयम्. 3. शिशुपालवधम्. 4. नैषधीयचरितम्. 5. कुमारसम्भवम्.	
	Unit Outcomes: UO1. संस्कृत साहित्यातील कथासाहित्याविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन झाले. व कथाग्रन्थांच्या कर्त्या विषयी व त्यांच्या अन्य साहित्याविषयी अभ्यास झाला. UO2. संस्कृत साहित्यात कथा प्रकारे महाकाव्यांचे निर्माण होते या विषयी सविस्तर माहिती मिळाली.	

Learning Resources:

1. शब्दधातुरूपावली, राजाराम शास्त्री नाटेकर, नवनीत प्रकाशन मुंबई, २०१०.
2. रूपचन्द्रिका, पं. रामचन्द्र झा, चौखंबा संस्कृत सीरीज वाराणसी.
3. संस्कृत साहित्य का इतिहास, डॉ. उमाशंकर शर्मा ऋषी, चौखंबा भारती अकादमी ३७/१०७ गोपाल मन्दिर लेन वाराणसी.
4. संस्कृत व्याकरण का इतिहास, आचार्य बलदेव उपाध्याय.
5. संस्कृत साहित्य का इतिहास, आचार्य बलदेव उपाध्याय.
6. व्याकरण शास्त्र का इतिहास, पं. युधिष्ठिर मीमांसक.
7. संस्कृत साहित्य में काव्य, महाकाव्य एवं उद्भव विकास- Dr. गटुलाल पाटीदार.

<https://www.anantaajournal.com/archives/2018/vol4issue6/PartB/4-5-14-990.pdf>

8. रघुवंशम्-

https://www.jainfoundation.in/JAINLIBRARY/books/raghuvansh_mahakavya_032598_std.pdf

9. शिशुपालवधम्-

[https://www.jainfoundation.in/JAINLIBRARY/books/Shishupal_vadha_Mahakavyam_009569_std.p
df](https://www.jainfoundation.in/JAINLIBRARY/books/Shishupal_vadha_Mahakavyam_009569_std.pdf)

10. किरातार्जुनीयम्-

०१. <https://www.anantaajournal.com/archives/2020/vol6issue3/PartB/6-5-127-923.pdf>

०२. <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.407836/page/n31/mode/2up>

०३. <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.485252/page/n17/mode/2up>

०४. <https://archive.org/search?query=kiratarjuniyam>

११. शिशुपालवधम्- <https://archive.org/details/shishupal-vadham/page/n41/mode/2up>

१२. कुमारसम्भवम्- <https://archive.org/details/Kumarsambhav/page/n15/mode/2up>

1३. संस्कृत पुस्तके

<https://archive.org/>

घटक ०१.

गणपरिचय- <https://www.sanskritm.in/2020/05/blog-post.html>

धातुरूपावलि:- <https://archive.org/details/Dhaturupavali/page/n65/mode/2up>

<https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.490172/page/n611/mode/2up>

घटक ०२.

शब्दरूप- <https://ncert.nic.in/textbook/pdf/jhva104.pdf>

शब्दरूपाणि-

<https://sanskritbharat.com/%E0%A4%B6%E0%A4%AC%E0%A5%8D%E0%A4%A6%E0%A4%B0%E0%A5%82%E0%A4%AA%E0%A4%BE%E0%A4%A3%E0%A4%BF/>

घटक ०३.

संस्कृत, शब्दरूप, धातुरूप, विभक्ती परिचय-

https://archive.org/details/vaibhavjagtap286_gmail_201809/page/n21/mode/2up

<https://archive.org/details/sugam-shabd-roopavali-sarvabhaum/page/n11/mode/2up>

<https://archive.org/details/sanskritsvadhyayavakyavyavaharairashtriyasanskritsansthan/page/n21/mode/2up>

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya, Latur

(Autonomous)

Department of Sanskrit.

Course Type: DSC-II

Course Title: संस्कृत नाट्य परिचय.

Course Code: 101SAN1102

Credits: 04

Max. Marks: 100

Lectures: 60 Hrs.

Learning Objectives

- LO 1. संस्कृत साहित्यातील नाटकांविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन होईल. नाटकाच्या कर्त्या विषयी व त्याच्या इतर साहित्याविषयी अभ्यास होईल.
- LO 2. संस्कृत साहित्यातील नाट्यसाहित्याविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन होईल. नाट्यग्रन्थाच्या कर्त्या विषयी व त्याच्या अन्य साहित्याविषयी अभ्यास होईल.
- LO 3. संस्कृत साहित्यात कथा प्रकारे नाटकांचे निर्माण होते या विषयी सविस्तर माहिती होईल.
- LO 4. विद्यार्थ्यांमध्ये नाटक निर्माण करण्याचे सामर्थ्य उत्पन्न होईल.
- LO 5. विद्यार्थी नाटक वाचण्यासाठी तथा लिहण्यासाठी योग्य बनेल.

Course Outcomes

After completion of the course, students will be able to-

- CO 1. संस्कृत साहित्यातील नाटकांविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन झाले. नाटकाच्या कर्त्या विषयी व त्याच्या इतर साहित्याविषयी अभ्यास झाला.
- CO 2. संस्कृत साहित्यातील नाट्यसाहित्याविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन झाले. नाट्यग्रन्थाच्या कर्त्या विषयी व त्याच्या अन्य साहित्याविषयी अभ्यास झाला.
- CO 3. संस्कृत साहित्यात कथा प्रकारे नाटकांचे निर्माण होते या विषयी सविस्तर माहिती मिळाली.
- CO 4. विद्यार्थ्यांमध्ये नाटक निर्माण करण्याचे सामर्थ्य उत्पन्न झाले.
- CO 5. विद्यार्थी नाटक वाचण्यासाठी तथा लिहण्यासाठी पात्र झाले.

Unit No.	Title of Unit & Contents	Hrs.
I	संस्कृत नाट्य परिचय	17
	01. अभिज्ञानशांकुन्तलम्. 02. उत्तररामचरितम्. 03. मुद्राराक्षसम्. 04. स्वप्नवासवदत्तम्. 05. मृच्छकटिकम्.	
II	संस्कृतनाटकाची लक्षणे व प्रकार.	10

Unit No.	Title of Unit & Contents	Hrs.
	1. साहित्यदर्पणातील नाटक लक्षणे. 2. नाट्यशास्त्रातील नाटकविचार. 3. नाटकप्रयोजनम्. 4. रूपकप्रकार (नाटकप्रकार). 5. रूपकांचे लक्षणे Unit Outcomes: UO 1. विद्यार्थी नाटकांच्या नियमांविषयी, लक्षणांविषयी, प्रकारांविषयी अवगत झाले. UO 2. विद्यार्थी नाटकांच्या नियमानुसार लेखनकार्य करण्यास पात्र झाले.	
III	स्थूल परिचय.	20
	1. अभिज्ञानशाकुन्तलम्. 2. चतुर्थाङ्कम्- अभिज्ञानशाकुन्तलम्. 3. स्वप्नवासवदत्तम्. 4. पञ्चमाङ्कम्- स्वप्नवासवदत्तम्. Unit Outcomes: UO 1. संस्कृतसाहित्यकार आचार्य कालिदासाविषयी व त्यांच्या लेखनकार्याविषयी सविस्तर माहिती मिळाली. UO 2. विद्यार्थ्यांना स्वप्नवासवदत्तविषयी ऐतिहासिक माहिती मिळाली.	
IV	सूक्ष्मवाचन	13
	1. कर्णभारम्. 2. कर्णपरिचय. 3. गुरु-शिष्यविचार. 4. भासपरिचय. Unit Outcome: UO 1. संस्कृतसाहित्यकार आचार्य भासाविषयी व त्यांच्या लेखनकार्याविषयी सविस्तर माहिती मिळाली. UO 2. विद्यार्थ्यांना महाभारतातील कर्णाविषयी ऐतिहासिक माहिती मिळाली.	

Learning Resources:

1. दशरूपकम्, धनंजयकृत डॉ. भोलाशंकर व्यास, चौखंबा विद्याभवन वाराणसी.
2. अभिज्ञानशाकुन्तलम्, महाकवी कालिदास, संपादक- श्रीदेवदत्त शास्त्री, चौखंबा विद्याभवन वाराणसी.
3. संस्कृत साहित्य का इतिहास, डॉ. उमाशंकर शर्मा ऋषी, चौखंबा भारती अकादमी ३७/१०७ गोपाल मन्दिर लेन वाराणसी.
4. कर्णभारम्, महाकवी भास, संपादक- पं. रामजी मिश्र, चौखंबा विद्याभवन वाराणसी.
5. संस्कृत साहित्य का इतिहास, आचार्य बलदेव उपाध्याय.
6. संस्कृत नाटक एवं उद्भव विकास-

<http://assets.vmu.ac.in/SA01.pdf>

7. नाटकपरिचय-

<https://egyankosh.ac.in/bitstream/123456789/94656/1/Unit-1.pdf>

8. नाटकलक्षण-

<https://www.youtube.com/watch?v=EX5vIFzD4fU>

9. नाटकप्रकार-

<https://www.youtube.com/watch?v=5ZZ1nH-jOO0>

10. अभिज्ञानशाकुन्तलम्

1. <http://www.socialresearchfoundation.com/upoadreserchpapers/3/22/1412270701031st%20rekha%20singh.pdf>

2. <https://www.anantaajournal.com/archives/2020/vol6issue1/PartD/6-1-31-152.pdf>

11. कर्णभारम्

<https://bharatdiscovery.org/india/%E0%A4%AD%E0%A4%BE%E0%A4%B8>

12. स्वप्नवासवदत्तम्-

https://archive.org/details/vdBi_svapna-vasavdattam-with-prabodhini-explanation-by-anant-ram-shastri-vetal-and-tr/page/n61/mode/2up

13. संस्कृत पुस्तके

<https://archive.org/>

14. घटक 1

दशरूपक-

<https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.402423/page/n79/mode/2up>

<https://archive.org/details/the-dasharupaka-of-dhananjaya-with-avaloka-of-dhanika-dr.-r.-s.-tripathi/page/n35/mode/2up>

साहित्यदर्पणम्-

[https://archive.org/details/sahitya-darpan/2015.326843.Sahitya-](https://archive.org/details/sahitya-darpan/2015.326843.Sahitya-Darpan/page/n37/mode/2up)

[Darpan/page/n37/mode/2up](https://archive.org/details/wg574/page/n193/mode/2up)

<https://archive.org/details/wg574/page/n193/mode/2up>

॥ आरोह तमसो ज्योतिः ॥

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya,
Latur (Autonomous)

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya, Latur

(Autonomous)

Department of Sanskrit.

Course Type: DSC-III

Course Title: उपनिषद परिचय.

Course Code: 101SAN2101

Credits: 04

Max. Marks: 100

Lectures: 60 Hrs.

Learning Objectives:

- LO 1. संस्कृत वाङ्मयातील वेदांविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन होईल. वेदांच्या ऋषीविषयी व त्यांच्या इतर साहित्याविषयी अभ्यास होईल.
- LO 2. संस्कृत वाङ्मयात कथा प्रकारे उपनिषदांचे निर्माण होते व प्रयोजन काय होते या विषयी सविस्तर माहिती होईल.
- LO 3. विद्यार्थ्यांमध्ये उपनिषदातील विषयांवर चर्चा करण्याचे सामर्थ्य उत्पन्न होईल.
- LO 4. विद्यार्थी उपनिषदांचे वाचन करण्यासाठी तथा अभ्यास करण्यासाठी योग्य बनेल.
- LO 5. विद्यार्थ्यांमध्ये सृष्टि-उत्पत्ति, आत्मा, मनुष्य, सदाचार या विषयी नवीन विचारांचे मन्थन होईल.

Course Outcomes:

After completion of course the student will be able to-

- CO 1. संस्कृत वाङ्मयातील वेदांविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन होईल. वेदांच्या ऋषीविषयी व त्यांच्या इतर साहित्याविषयी अभ्यास झाला.
- CO 2. संस्कृत वाङ्मयात कथा प्रकारे उपनिषदांचे निर्माण होते, प्रयोजन काय होते या विषयी सविस्तर माहिती झाली.
- CO 3. विद्यार्थ्यांमध्ये उपनिषदातील विषयांवर चर्चा करण्याचे सामर्थ्य उत्पन्न झाले.
- CO 4. विद्यार्थी उपनिषदांचे वाचन करण्यासाठी तथा अभ्यास करण्यासाठी योग्य झाले.
- CO 5. विद्यार्थ्यांमध्ये सृष्टि-उत्पत्ति, आत्मा, मनुष्य, सदाचार या विषयी नवीन विचारांचे मन्थन झाले.

Unit No.	Title of Unit & Contents	Hrs.
I	उपनिषदांचे स्वरूप व प्रकार	10
	01. उपनिषदांचे स्वरूप. 02. उपनिषदांचे प्रकार. 03. उपनिषदातील विषय.	
	Unit Outcomes: UO 1. विद्यार्थी उपनिषदाच्या स्वरूपाविषयी परिचित झाला. UO 2. विद्यार्थ्याला उपनिषदातील मुख्यविषयाची सविस्तर माहिती	

Unit No.	Title of Unit & Contents	Hrs.
	मिळाली.	
II	सामान्य परिचय.	08
	01. बृहदारण्यकोपनिषद परिचय. 02. तैत्तिरीयोपनिषद परिचय. 03. कठोपनिषद् परिचय. Unit Outcome: U01. उपनिषदातील मुख्य बृहदारण्यक, तैत्तिरीय, कठोपनिषदविषयी सविस्तर माहिती मिळाली. U02. विद्यार्थी उपनिषदातील विषयांचे मन्थन करण्यास योग्य झाला.	
III	ईशोपनिषदाचे सूक्ष्म विवेचन.	20
	1. कर्मसिद्धान्तविवेचन. 2. महापुरुषाची स्थिती तथा तत्त्वज्ञान फल. 3. विद्या व अविद्या उपासना तत्त्वनिरूपण. 4. सम्भूति व असम्भूति निरूपण. Unit Outcomes: U01. ईशोपनिषदातील मुख्यविषयांची सविस्तर माहिती झाली. U02. विद्यार्थी उपनिषदासंबंधित आपले सामान्य विचार प्रकट करण्यास योग्य झाला.	
IV	केनोपनिषद .	22
	1. केनोपनिषद परिचय. 2. प्रथम खण्ड. 3. द्वितीय खण्ड. Unit Outcomes: U01. केनोपनिषदातील मुख्यविषयांची सविस्तर माहिती झाली. U02. विद्यार्थी उपनिषदासंबंधित विषयाची तुलना करण्यास योग्य झाला.	

Learning Resources:

1. ईशादि नौ उपनिषद्, हरिकृष्णदास गोयंदका, गीता प्रेस गोरखपुर.
2. उपनिषद्सार, आचार्य शिवमुनी, प्रकाशक- श्रीधर मयाचारी, मु. पो. औराद. ता. उमरगा. जि. धाराशिव. प्रथमावृत्ती 2011.
3. आधुनिक मानवाला उपनिषदांचा संदेश, स्वामी शिव तत्त्वानंद, रामकृष्ण मठ, धंतोली, नागपुर.
4. केन उपनिषदांचे अंतरंग, स्वामी शिवतत्त्वानंद, रामकृष्ण मठ- रामकृष्ण मठ आश्रममार्ग, धंतोली, नागपुर.
5. ईशावास्योपनिषद्, संपादक विजयशंकर पांडेय, मोतीलाल बनारसीदास चौक, वाराणसी.
6. ईशादिनवोपनिषद्, पं. हरि रघुनाथ भागवत, चौखम्बा संस्कृत प्रतिष्ठान, 38, यू.ए. बंगलो रोड, जवाहरनगर दिल्ली.

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya, Latur

(Autonomous)

Department of Sanskrit.

Course Type: IKS-IV

Course Title: प्राचीन भारतातील ज्ञान परंपरा.

Course Code: 101SAN2102

Credits: 04

Max. Marks: 100

Lectures: 60 Hrs.

Learning Objectives

- LO 1. विद्यार्थ्यांचे प्राचीन भारतातील वैज्ञानिकाविषयी अध्ययन होईल.
- LO 2. सर्वात महत्त्वपूर्ण भारतीय दार्शनिक विचारवंताविषयी व त्यांच्या अन्य विचाराप्रवाहाविषयी अभ्यास होईल.
- LO 3. संस्कृत साहित्याविषयी सविस्तर माहिती होईल. विद्यार्थ्यांमध्ये काव्य निर्माण करण्याचे सामर्थ्य उत्पन्न होईल.
- LO 4. प्राचीन भाषेच्या व्याकरणाचार्याविषयी सविस्तर माहिती मिळेल.
- LO 5. विद्यार्थ्यांना विविध क्षेत्रातील विविध भारतीय ज्ञानपरंपरा अवगत होतील.

Course Outcomes

After completion of course the student will be able to-

- CO 1. विद्यार्थ्यांचे प्राचीन भारतातील वैज्ञानिकाविषयी अध्ययन झाले.
- CO 2. सर्वात महत्त्वपूर्ण भारतीय दार्शनिक विचारवंताविषयी व त्यांच्या अन्य विचाराविषयी अभ्यास झाला.
- CO 3. संस्कृत साहित्याविषयी सविस्तर माहिती झाली व विद्यार्थ्यांमध्ये काव्य निर्माण करण्याचे सामर्थ्य उत्पन्न झाले.
- CO 4. प्राचीन भाषेच्या व्याकरणाचार्याविषयी सविस्तर माहिती मिळाली.
- CO 5. विद्यार्थ्यांना विविध क्षेत्रातील विविध भारतीय ज्ञानपरंपरा अवगत झाल्या.

Unit No.	Title of Unit & Contents	Hrs.
I	भारतीय वैज्ञानिक परिचय.	09
	01. आर्यभट्ट परिचय. 02. आचार्य चरक परिचय. 03. रसायनशास्त्रज्ञ नागार्जुन परिचय.	
	Unit Outcomes: UO 1. विद्यार्थी भारतीय वैज्ञानिकाविषयी अवगत झाले. UO 2. विद्यार्थी प्राचीन वैज्ञानिकांच्या सिद्धान्ताविषयी विचारमन्थन	

Unit No.	Title of Unit & Contents	Hrs.
	करण्यास पात्र झाले.	
II	दार्शनिक-परिचय.	22
	1. आचार्य कपिलमुनी 2. ऋषि पतंजलि. 3. महर्षि कणाद. 4. आचार्य गौतम.	
	Unit Outcomes: UO 1. विद्यार्थी भारतीय दार्शनिकांविषयी अवगत झाले. UO 2. विद्यार्थी प्राचीन दार्शनिकांच्या सिद्धान्ताविषयी विचारमन्थन करण्यास पात्र झाले.	
III	साहित्यकार.	16
	1. आचार्य कालिदास. 2. आचार्य भरतमुनी. 3. आचार्य दण्डी. 4. आचार्य बाणभट्ट.	
	Unit Outcomes: UO 1. विद्यार्थी भारतीय साहित्यकारांविषयी अवगत झाले. UO 2. विद्यार्थी प्राचीन साहित्यविषयी विचारमन्थन करण्यास पात्र झाले.	
IV	शास्त्रकार	13
	1. आचार्य कौटिल्य. 2. महर्षि पाणिनी	
	Unit Outcome: UO 1. विद्यार्थी भारतीय विद्वानांविषयी अवगत झाले. UO 2. विद्यार्थी प्राचीन विद्वानांच्या सिद्धान्तांविषयी विचारमन्थन करण्यास पात्र झाले.	

Learning Resources:

1. प्राचीन प्रतिभावंत, संपादक-सौ. वर्षा वीरसेन मोहिते, सिद्धगिरी गुरुकुल फाउन्डेशन कणेरी, कोल्हापुर, दुसरी आवृत्ती.
2. संस्कृत साहित्य का इतिहास, संपादक- प्रा. उमाशंकर शर्मा ऋषि, चौखम्बा भारती अकादमी गोकुल भवन, 37/109 गोपाल मन्दिर लेन वाराणसी..
3. संस्कृत साहित्य का इतिहास, डॉ. उमाशंकर शर्मा ऋषि, चौखम्बा भारती अकादमी ३७/१०७ गोपाल मन्दिर लेन वाराणसी.

4. संस्कृत साहित्य कोश, प्रा. राजवंश सहाय हीरा, चौखम्बा विद्या भवन चौक, वाराणसी- 2002.
5. वैदिक धर्म एवं दर्शन, अनुवादक- प्रा. सूर्यकान्त मोतीलाल बनारसीदास, 41.वी.ए. बंग्लोरोड, जवाहर नगर दिल्ली..
6. भारतीय दर्शन, चन्द्रधर शर्मा, मोतीलाल बनारसीदास दिल्ली.

॥ आरोह तमसो ज्योतिः॥

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya,
Latur (Autonomous)

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya, Latur

(Autonomous)

Department of Sanskrit.

Course Type: VSC-I

Course Title: संस्कृतातील योगशास्त्र.

Course Code: 101SAN1501

Credits: 02

Max. Marks: 50

Lectures: 30 Hrs.

Learning Objectives:

- LO 1. योगदर्शनाविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन होईल व पतंजलिविषयी व त्यांच्या इतर साहित्याविषयी अभ्यास होईल.
- LO 2. योगासनांचा आधुनिक काळात काय उपयोगिता आहे त्या विषयी अभ्यास होईल.
- LO 3. मानवीय जीवनात योगशास्त्रांचे काय महत्त्व आहे हे कळेल व त्याचा निरोगी राहण्यास मदत होईल.
- LO 4. प्राणायामविषयी सविस्तर माहिती मिळेल व त्याचा व्यावहारिक क्षेत्रात उपयोग होईल.
- LO 5. आयुर्वेद, योग, हस्तलिखित शास्त्रांचे अध्ययन करून आधुनिक काळात रोजगार प्राप्त करतील.

Course Outcomes:

After completion of the course, students will be able to-

- CO 1. योगदर्शनाविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन झाले व पतंजलिविषयी व त्यांच्या इतर साहित्याविषयी अभ्यास झाला.
- CO 2. योगासनांचा आधुनिककाळात काय उपयोगिता आहे त्या विषयी अभ्यास झाला.
- CO 3. मानवीय जीवनात योगशास्त्रांचे काय महत्त्व आहे हे कळले व त्याचा निरोगी राहण्यास मदत झाली.
- CO 5. प्राणायामाविषयी सविस्तर माहिती मिळाली व त्याचा व्यावहारिकक्षेत्रात उपयोग झाला.
- CO 6. आयुर्वेद, योग, हस्तलिखित शास्त्रांचे अध्ययन करून आधुनिक काळात रोजगार प्राप्त केले.

Unit No.	Title of Unit & Contents	Hrs.
I	योगशास्त्र	09
	1. योगशास्त्र परिचय. 2. आसन व प्राणायाम. 3. योगाची आधुनिककाळातील महत्त्व. 4. योगशास्त्राचा प्रभाव.	
	Unit Outcomes: UO 1. योगशास्त्राचा आधुनिक काळात काय गरज आहे ते कळले. UO 2. योगशास्त्राचा अभ्यास करून रोजगार प्राप्त करण्यास सन्धी आहे याची	

	माहिती झाली.	
II	निवडक योगासने व प्राणायाम.	07
	01. आसनांचे स्वरूप व प्रक्रिया. 02. आसनांचे लाभ. 03. शिरसासन, ताडासन, वृक्षासन, चक्रासन इत्यादी. Unit Outcomes: UO 1. आसनांविषयी सविस्तर माहिती मिळाली व त्याचा व्यावहारिक जीवनात प्रयोग झाला. UO 2. आसनप्रक्रिया कशी करावी याचा सखोल अभ्यास झाला.	
III	अष्टांगयोग.	08
	01. यम-नियम-आसन. 02. प्राणायाम, प्रत्याहार, धारणा. 03. ध्यान समाधि. Unit Outcomes: UO 1. अष्टांगयोगाचा आधुनिक काळात काय गरज आहे ते कळले. UO 2. योगशास्त्राचा अभ्यास करून रोजगार प्राप्त करण्यास सन्धी आहे याची माहिती झाली.	
IV	षट्क्रिया पद्धती व लाभ.	06
	1. जलनेति. 2. सूत्रनेति. 3. नवली, धौती, कपालभाती इत्यादी. Unit Outcomes: UO 1. षट्क्रिया पद्धतीच्या व त्याच्या स्वरूपाचा अभ्यास झाला. UO 2. षट्क्रिया करून शारीरिक स्वास्थ्य उत्तम ठेवू शकतो याची माहिती झाली.	

Learning Resources:

1. अष्टांग योग (क्रियात्मक विवेचन- वैज्ञानिक विवेचन एवं चिकित्सा), स्वामी देवव्रत.
2. पातञ्जलयोगदर्शनम्, हिन्दी व्याख्या सहित- सुरेशचन्द्र श्रीवास्तव, चौखंबा संस्कृत प्रकाशन .
3. संस्कृत साहित्य का इतिहास, डॉ. उमाशंकर शर्मा ऋषी, चौखंबा भारती अकादमी ३७/१०७ गोपाल मन्दिर लेन वाराणसी.
4. पातञ्जलयोगदर्शनम्, स्वामी सत्यपति परिव्राजक, दर्शनमहाविद्यालय रोजड सामरकाठा, गुजरात.
5. संस्कृत साहित्य का इतिहास, आचार्य बलदेव उपाध्याय.
6. योग एवं यौगिक चिकित्सा, Dr. रामहर्ष सिंह.
7. यौगिक षट्कर्म, Dr. अयोध्याप्रसाद अचल.
8. योगसिद्धान्त एवं साधना, Dr. हरिकृष्ण शास्त्री दातार.
9. पातञ्जल योगदर्शनम्, Dr. रमाशंकर त्रिपाठी, चौखंबा संस्कृत सीरीज वाराणसी.
10. प्राणायाम के असाधारण प्रयोग, चमनलाल गौतम, चौखंबा संस्कृत सीरीज वाराणसी.

11. संस्कृत पुस्तके

<https://archive.org/>

12. पातंजल योगदर्शन-

<https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.483430/page/n19/mode/2up>

13. योगदर्शन परिचय-

<https://archive.org/details/vyas-bhashya-yogdarshan-all/page/n25/mode/2up>

https://archive.org/details/Yogdarshan_201801/page/n11/mode/2up

॥ आरोह तमसो ज्योतिः॥

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya,
Latur (Autonomous)

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya, Latur

(Autonomous)

Department of Sanskrit.

Course Type: VSC-II

Course Title: संस्कृत संभाषण कला.

Course Code: 101SAN2501

Credits: 02

Max. Marks: 50

Lectures: 30 Hrs.

Learning Objectives:

- LO 1 संस्कृत भाषे मध्ये व्याकरणाचे काय महत्त्व आहे यांची माहिती मिळेल.
- LO 2 संस्कृतातील अव्ययपदाविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन होईल. अव्ययपदासंबंधित वाक्यप्रयोगाचा अभ्यास होईल.
- LO 3 संस्कृत भाषेत कथा प्रकारे प्रश्ननिर्माण होतात या विषयी सविस्तर माहिती होईल. विद्यार्थ्यांमध्ये संस्कृत संभाषण करण्याचे सामर्थ्य उत्पन्न होईल.
- LO 4 विद्यार्थी काव्य वाचण्यासाठी तथा लिहिण्यासाठी योग्य बनेल.
- LO 5 संस्कृत ग्रंथातील व्याकरणाविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन होईल. व्याकरणग्रंथाच्या कर्त्याविषयी व त्याच्या इतर ग्रंथांविषयी अभ्यास होईल.
- LO 6 विद्यार्थी व्याकरणदृष्ट्या शुद्धवाचन तथा शुद्धलेखन करण्यासाठी योग्य बनेल.

Course Outcomes:

After completion of course the student will be able to-

- CO 1.संस्कृत भाषे मध्ये व्याकरणाचे काय महत्त्व आहे यांची माहिती मिळाली.
- CO 2.संस्कृत साहित्यातील कथासाहित्याविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन झाले. कथाग्रंथाच्या कर्त्या विषयी व त्याच्या अन्य साहित्याविषयी अभ्यास झाला.
- CO 3.संस्कृत साहित्यात कथा प्रकारे महाकाव्याचे निर्माण होते या विषयी सविस्तर माहिती मिळाली.
- CO 4.विद्यार्थ्यांमध्ये काव्य निर्माण करण्याचे सामर्थ्य उत्पन्न झाले.
- CO 5.विद्यार्थी काव्य वाचण्यासाठी तथा लिहिण्यासाठी पात्र झाले.
- CO 6.संस्कृत ग्रंथातील व्याकरणाविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन झाले. व्याकरणग्रंथाच्या कर्त्याविषयी व त्याच्या इतर ग्रंथांविषयी अभ्यास झाला.
- CO 7.विद्यार्थी व्याकरणदृष्ट्या शुद्धवाचन तथा शुद्धलेखन करण्यासाठी योग्य झाला.

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya,

Unit No.	Title of Unit & Contents	Hrs.
I	संस्कृत संभाषणाची पूर्वतैयारी	09
	01. धातुपरिचय.	
	02. शब्दरूपपरिचय.	

Unit No.	Title of Unit & Contents	Hrs.
	03.कारकपरिचय Unit Outcomes: UO 3. विद्यार्थी धातुरूपाचा उपयोग करण्यास योग्य झाला. UO 4. व्याकरणातील मुख्य शब्दरूपाविषयी सविस्तर माहिती मिळाली.	
II	संभाषणोपयोगी शब्दसंग्रह.	08
	1.प्रश्नार्थक शब्द.(कथम्, किम्, कदा, कुत्र, कति, कियत्, किमर्थम्) 2. अव्यय प्रयोग 3. संख्याप्रयोग. Unit Outcome: UO1. व्याकरणातील मुख्य प्रश्नवाचक शब्दाविषयी सविस्तर माहिती मिळाली. UO2. विद्यार्थी अव्ययशब्दांचा उपयोग करण्यास योग्य झाला.	
III	संभाषण प्रकार.	13
	1. पारिवारिक संभाषण. 2. महाविद्यालयातील संभाषण. 3. मित्र संभाषण. Unit Outcomes: UO1. व्याकरणातील वाक्यप्रयोगाविषयी सविस्तर माहिती मिळाली. UO2. विद्यार्थी सरल संस्कृतवाक्य लिहिण्यास योग्य झाला.	

Learning Resources:

1. शब्दधातुरूपावली, राजाराम शास्त्री नाटेकर, नवनीत प्रकाशन मुंबई, २०१०.
2. रूपचन्द्रिका, पं. रामचन्द्र झा, चौखंबा संस्कृत सीरीज वाराणसी.
3. संस्कृत साहित्य का इतिहास, डॉ. उमाशंकर शर्मा ऋषी, चौखंबा भारती अकादमी ३७/१०७ गोपाल मन्दिर लेन वाराणसी.
4. संस्कृत व्याकरण का इतिहास, आचार्य बलदेव उपाध्याय.
5. संस्कृत साहित्य का इतिहास, आचार्य बलदेव उपाध्याय.
6. व्याकरण शास्त्र का इतिहास, पं. युधिष्ठिर मीमांसक.
07. संस्कृत पुस्तके
<https://archive.org/>
08. गणपरिचय- <https://www.sanskritm.in/2020/05/blog-post.html>
09. धातुरूपावलि:- <https://archive.org/details/Dhaturupavali/page/n65/mode/2up>
<https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.490172/page/n611/mode/2up>
10. शब्दरूप- <https://ncert.nic.in/textbook/pdf/jhva104.pdf>
11. शब्दरूपाणि-
<https://sanskritbharat.com/%E0%A4%B6%E0%A4%AC%E0%A5%8D%E0%A4%A6%E0%A4%B0%E0%A5%82%E0%A4%AA%E0%A4%BE%E0%A4%A3%E0%A4%BF/>

12. संस्कृत, शब्दरूप, धातुरूप, विभक्ती परिचय-

https://archive.org/details/vaibhavjagtap286_gmail_201809/page/n21/mode/2up

<https://archive.org/details/sugam-shabd-roopavali-sarvabhaum/page/n11/mode/2up>

<https://archive.org/details/sanskritsvadhyayavakyavyavaharairashtriyasanskritsansthan/page/n21/mode/2up>

॥ आरोह तमसो ज्योतिः ॥

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya,
Latur (Autonomous)

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya, Latur

(Autonomous)

UG First Year

Basket I: Generic/Open Elective (GE/OE)

(GEs offered to the Commerce and Management students in Sem.-I/II)

Sr. No.	BoS Proposing GE/OE	Code	Course Title	Credits	Hrs.
1	English	101ENG1401	Business Communication & Grammar	04	60
2	Computer Science	101COS1401	Fundamentals of Computers	04	60
3	Information Technology	101COA1401	Web Designing	04	60
4	Marathi	101MAR1401	स्पर्धा परीक्षा आणि मराठी भाषा	04	60
5	Mathematics	101MAT1401	Fundamentals of Mathematics	04	60
6	Political Science	101POL1401	Human Rights	04	60
7	Biotechnology	101BIO1401	Nutrition, Health and Hygiene	04	60
8	Information Technology	101COM1401	MS-Office	04	60
9	Music	101MUS1401	Indian Vocal Classical & Light Music	04	60
10	NCC Studies	101NCC1401	Introduction to NCC	04	60
11	Sports	101SP01401	Counseling and Psychotherapy	04	60

Note: Student can choose any one GE from the basket

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya, Latur

(Autonomous)

UG First Year

Basket II: Skill Enhancement Courses (SEC)

(SEC offered to the Commerce and Management students in Sem.-I/II)

Sr. No.	BoS Proposing SEC	Code	Course Title	Credits	Hrs.
1	Commerce	101MAE1601	Office Management	02	30
2	Computer Science	101COS1601	Data Analysis and Computer Application	02	30-45
3	English	101ENG1601	Proof Reading and Editing	02	30
4	English	101ENG1602	Communication Skills	02	30
5	Geography	101GEO1601	Tourism & Travel Management	02	30-45
6	Information Technology	101COA1601	PC Assemble and Installation	02	30-45
7	Marathi	101MAR1601	कथा/पटकथालेखन	02	30
8	English	101ENG1603	Leadership and Personality Development	02	30
9	Zoology	101ZOO1601	Bee Keeping	02	30-45

Note: Student can choose any one SEC from the basket

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya,
Latur (Autonomous)

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya, Latur

(Autonomous)

UG First Year

Basket III: Ability Enhancement Courses (AEC)

(AEC offered to the Science & Technology students in Sem.-I)

Sr. No.	BoS Proposing AEC	Code	Course Title	Credits	Hrs.
1	Marathi	101MAR7101	भाषिक कौशल्य भाग - १	02	30
2	Hindi	101HIN7101	हिंदी भाषा शिक्षण भाग - १	02	30
3	Sanskrit	101SAN7101	व्यावहारीक व्याकरण व नितिसुभाषिते	02	30
4	Pali	101PAL7101	उपयोजित व्याकरण	02	30
5.	English			02	30

(AEC offered to the Science & Technology students in Sem.-II)

Sr. No.	BoS Proposing AEC	Code	Course Title	Credits	Hrs.
1	Marathi	101MAR7101	भाषिक कौशल्य भाग - १	02	30
2	Hindi	101HIN7101	हिंदी भाषा शिक्षण भाग - १	02	30
3	Sanskrit	101SAN7101	व्यावहारीक व्याकरण व नितिसुभाषिते	02	30
4	Pali	101PAL7101	उपयोजित व्याकरण	02	30
5.	English			02	30

Note: Student can choose any one AEC from the basket

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya, Latur

(Autonomous)

UG First Year

Extra Credit Activities

Sr. No.	Course Title	Credits	Hours T/P
1	MOOCs	Min. of 02 credits	Min. of 30 Hrs.
2	Certificate Courses	Min. of 02 credits	Min. of 30 Hrs.
3	IIT Spoken English Courses	Min. of 02 credits	Min. of 30 Hrs.

Guidelines:

Extra -academic activities

1. All extra credits claimed under this heading will require sufficient academic input/contribution from the students concerned.
2. Maximum 04 extra credits in each academic year will be allotted.
3. These extra academic activity credits will not be considered for calculation of SGPA/CGPA but will be indicated on the grade card.

Additional Credits for Online Courses:

1. Courses only from SWAYAM and NPTEL platform are eligible for claiming credits.
2. Students should get the consent from the concerned subject Teacher/Mentor/Vice Principal and Principal prior to starting of the course.
3. Students who complete such online courses for additional credits will be examined/verified by the concerned mentor/internal faculty member before awarding credits.
4. Credit allotted to the course by SWAYAM and NPTEL platform will be considered as it is.

Additional Credits for Other Academic Activities:

1. One credit for presentation and publication of paper in International/National/State level seminars/workshops.
2. One credit for measurable research work undertaken and field trips amounting to 30 hours of recorded work.
3. One credit for creating models in sponsored exhibitions/other exhibits, which are approved by the concerned department.
4. One credit for any voluntary social service/Nation building exercise which is in collaboration with the outreach center, equivalent to 30 hours
5. All these credits must be approved by the College Committee.

Additional Credits for Certificate Courses:

1. Students can get additional credits (number of credits will depend on the course duration) from certificate courses offered by the college.
2. The student must successfully complete the course. These credits must be approved by the Course Coordinators.
3. Students who undertake summer projects/ internships/ training in institutions of repute through a national selection process, will get 2 credits for each such activity. This must be done under the supervision of the concerned faculty/mentor.

Note:

1. The respective documents should be submitted within 10 days after completion of Semester End Examination.
2. No credits can be granted for organizing or for serving as office bearers/ volunteers for Inter-Class / Associations / Sports / Social Service activities.
3. The office bearers and volunteers may be given a letter of appreciation by the respective staff coordinators. Besides, no credits can be claimed for any services/ activities conducted or attended within the college.
4. All claims for the credits by the students should be made and approved by the mentor in the same academic year of completing the activity.
5. Any grievances of denial/rejection of credits should be addressed to Additional Credits Coordinator in the same academic year.
6. Students having a shortage of additional credits at the end of the third year can meet the Additional Credits Coordinator, who will provide the right advice on the activities that can help them earn credits required for graduation.

शिव छत्रपती
शिक्षण संस्था
लातूर

॥ आरोह तमसो ज्योतिः॥

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya,
Latur (Autonomous)

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya, Latur

(Autonomous)

Examination Framework

Theory:

40% Continuous Assessment Tests (CATs) and 60% Semester End Examination (SEE)

Practical:

50% Continuous Assessment Tests (CATs) and 50% Semester End Examination (SEE)

Course	Marks	CAT & Mid Term Theory				CAT Practical		Best Scored CAT & Mid Term	SEE	Total
1	2	3				4		5	6	5 + 6
		Att.	CAT I	Mid Term	CAT II	Att.	CAT			
DSC/DSE/GE/OE/Minor	100	10	10	20	10	-	-	40	60	100
DSC	75	05	10	15	10	-	-	30	45	75
Lab Course/AIPC/OJT/FP	50	-	-	-	-	05	20	-	25	50
VSC/SEC/AEC/VEC/CC	50	05	05	10	05	-	-	20	30	50

Note:

1. All Internal Exams are compulsory
2. Out of 02 CATs best score will be considered
3. Mid Term Exam will be conducted by the Exam Section
4. Mid Term Exam is of Objective nature (MCQ)
5. Semester End Exam is of descriptive in nature (Long & Short Answer)
6. CAT Practical (20 Marks): Lab Journal (Record Book) 10 Marks, Overall Performance 10 Marks